

Przestępczość zorganizowana a sport w świetle badań kryminologicznych

Organized crime and sport in the light of criminological research

dr hab. Aneta Michalska-Warias (UMCS w Lublinie)

§ 1. Wprowadzenie

Rozważania na temat powiązań między przestępczością zorganizowaną a sportem rozpocząć wypada od dwóch truizmów, bez których jednak analiza tego zagadnienia obejść się nie może. Przestępczość zorganizowana, jakkolwiek chcielibyśmy ją definiować i niezależnie od tego, jakie jej cechy uznajemy za pierwszorzędne, z całą pewnością jest wszędzie tam, gdzie można uzyskiwać nielegalne, wysokie dochody. Sport zaś, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, stał się w istocie tak potężnym biznesem, że nie wydaje się niczym szczególnie dziwnym to, że przyciąga uwagę nie tylko oddanych kibiców, ale i przestępców, którzy dostrzegli dla siebie przynajmniej kilka związanych z nim obszarów działalności, mogących generować wysokie dochody. Jak się szacuje, zyski z samej piłki nożnej na świecie sięgają 20 mld euro, a w samych Włoszech zawodowy football obraca rocznie 3 mld euro¹.

Zainteresowanie przestępczości zorganizowanej światem sportu w celach niesportowych nie jest zresztą niczym nowym. Jego przykłady znaleźć można w licznych opracowaniach dotyczących historii przestępczości zorganizowanej w Stanach Zjednoczonych. Jeszcze przed nastaniem prohibicji wskazywano bo-

¹ Zob. A. Di Ronco, A. Lavorgna, Fair play? Not so much: Corruption in the Italian football, Trends in Organized Crime 2015, Vol. 18, Issue 3, s. 176.

wiem dwa najważniejsze źródła dochodów ówczesnych grup przestępczych – prostytutkę oraz hazard². Ten ostatni miał zaś różne oblicza, z czego przynajmniej dwa powiązane ze światem sportu. Wiele fortun przestępczych wyrosło poprzez uzyskiwanie dochodów z organizowania nielegalnych loterii liczbowych, znanych jako *numbers* lub *policy games*, przy czym te najpopularniejsze polegały na obstawieniu liczb związanych z odbywającymi się wyścigami. Aby wygrać, należało obstawić trzy ostatnie cyfry, jakimi kończyła się cała suma wpłacona w danym dniu na zakłady odnoszące się do wyścigów na określonym torze³. W tym przypadku związek między przestępczością zorganizowaną a sportem ma jednak charakter pośredni.

Najbardziej dochodowym źródłem zysków związanym ze sportem, i to już w sposób bezpośredni, były jednak (i nadal są, o czym będzie mowa poniżej) zakłady bukmacherskie odnoszące się do spodziewanych wyników różnego typu rozgrywek sportowych. Z uwagi na popularność takiej rozrywki i tym operowanie w związku z tym znacznymi sumami pieniędzy, zakłady bukmacherskie bardzo szybko przyciągnęły uwagę przestępców⁴. Co przy tym jest dość zrozumiałe, warunkiem uzyskiwania z tego typu zakładów przewidywalnych i odpowiednio dużych zysków jest zdolność do wpływania na wyniki zawodów sportowych, których zakłady dotyczą, najlepiej w taki sposób, aby kończyły się one najmniej spodziewanymi rezultatami. Dzięki temu obstawiający takie wyniki przestępcy mogą uzyskiwać najwyższe zyski. Jedną ze starszych wskazywanych w literaturze historii tego typu jest ustawienie w 1919 r. meczu baseballa pomiędzy Chicago White Sox a Cincinnati Reds. Sumę 80 000 USD dla ośmiu zawodników pierwszej z tych drużyn za przegranie meczu z wyraźnie słabszym przeciwnikiem wyłożyć miał A. Rothstein, znany już wówczas jako osoba kontrolująca liczne przedsięwzięcia bukmacherskie oraz „mózg” wielu zdarzeń przestępczych

² F.G. Shanty (ed.), *Organized Crime. From Trafficking to Terrorism*, Vol. I, Santa Barbara-Denver-Oxford 2007, s. 16.

³ Bliżej na ten temat zob. P. Arnold, *The Encyclopedia of Gambling*, Chartwell Books, Secaucus, New York 1977 s. 97–98; F.G. Shanty (ed.), *Organized...*, s. 192–193.

⁴ Wymaga przy tym podkreślenia, że pojawienie się przestępczości zorganizowanej w obszarze usług bukmacherskich wiązało się początkowo z zapotrzebowaniem na zabezpieczenie finansowe ze strony drobnych bukmacherów w przypadku zbyt dużej liczby wygranych, jednak w szybkim czasie gangsterzy zaczęli też np. pobierać „podatek” od tego typu działalności na podległym im terenie (zob. J.O. Finckenauer, *Mafia and Organized Crime, A Beginner's Guide*, Oxford 2007, s. 122–123).

tego okresu⁵. Sam A. Rothstein postawił duże sumy na zwycięstwo słabszej drużyny, a jego zyski z tego przekrętu sięgały setek tysięcy dolarów⁶.

Wpływanie na wyniki zawodów sportowych dotyczyło już na początku XX w. tych wszystkich dyscyplin, które stawały się przedmiotem zakładów bukmacherskich. Poza wyścigami konnymi, które niejako z natury swojej kojarzyć się mogą z hazardem, zakłady dotyczyć mogą w istocie każdej dyscypliny sportowej, a w praktyce przede wszystkim najpopularniejszych sportów, takich jak piłka nożna, boks, tenis, koszykówka, czy – szczególnie w Stanach Zjednoczonych – *baseball* i *football* amerykański⁷.

§ 2. Zagadnienia kryminologiczne

Warto odnotować, że wspomniane w literaturze związki przestępczości zorganizowanej ze sportem rzadko znajdują „twarde” potwierdzenie w skazujących wyrokach sądowych, raczej pisze się o pewnych poszlakach wskazujących, np. na powiązania między uczestnikami ustawionych rozgrywek a światem przestępczym; często też autorzy opierają się na wynikach pracy dziennikarzy śledczych zajmujących się patologiami w określonych dziedzinach sportu⁸. W Stanach Zjednoczonych część ustaleń pochodzi też np. z prac senackich komisji śledczych. Za sport, który w szczególnie sposób okazał się podatny na wpływy przestępczości zorganizowanej w latach 40. i 50. XX w. w Stanach Zjednoczo-

⁵ Bliżej o przestępczej działalności A. Rothsteina zob. A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 80.

⁶ Zob. W.N. Thompson, *Gambling in America*. An Encyclopedia of History, Issues and Society, Santa Barbara-Denver-Oxford 2001, s. 328.

⁷ Bliżej na temat specyfiki zakładów odnoszących się do tych dyscyplin sportowych, zob. P. Arnold, *Organized...*, s. 49–80. Na temat korupcji np. w tenisie (nie zawsze związanej z przestępczością zorganizowaną), zob. R.H. McLaren, *Corruption: its impact on fair play*, *Marquette Sports Law Review* 2008, Vol. 19, Issue 1, s. 16–22. Warto odnotować, że np. w latach 1959–1971 zjawisko ustawiania wyników dotknęło w poważnym stopniu amerykańską koszykówkę uniwersytecką, a za ustawianiem wyników przez wiele lat stał powiązany z przestępczością zorganizowaną Jack Molina, który zresztą został zamordowany w porachunkach gangsterskich (zob. D. Karen, R.E. Washington, *Sociological Perspectives on Sport. The Games Outside the Games*, Routledge, London–New York 2015, s. 401–401).

⁸ Jako przykład takiego dziennikarskiego źródła wskazać można publikację dotyczącą boksu: J. Brady, *Boxing Confidential. Power, Corruption and the Richest Prize in Sport*, Milo Books 2003, czy głośną w ostatnim czasie książkę poświęconą piłce nożnej, która ukazała się w 2008 r., a dostępna jest także w tłumaczeniu na język polski: D. Hill, *Przekręt. Football i przestępczość zorganizowana*, Łódź 2014.

nych, uważa się boks. Przy czym, co ciekawe, za zorganizowaną korupcją i ustawianiem walk bokserskich stała organizacja sportowa pod nazwą *International Boxing Club*, wspomagana, a nawet faktycznie kierowana, bezpośrednio przez ważne postacie ze świata mafijnego. W tym okresie osoby ze świata przestępczego odpowiadały za ustawianie licznych walk, korumpowanie sędziów, a także wykorzystywały gale bokserskie jako parawan dla działalności hazardowej i prania pieniędzy⁹.

Także obecnie za jedną z najpoważniejszych patologii sportu uważa się ustawianie wyników zawodów sportowych. Co przy tym istotne, także w przypadku tego problemu niewiele jest twardych dowodów tego procederu, stosunkowo rzadko dochodzi w praktyce do wydawania wyroków skazujących, nieco częściej do dyscyplinarnego karania zawodników i innych osób związanych bezpośrednio ze sportem, którym uda się wykazać naganne zachowania. Nie zmienia to faktu, że poważne afery dotyczą różne dziedziny sportowe, od krykieta poprzez tenis po piłkę nożną¹⁰. Szczególnie w przypadku tej ostatniej dyscypliny, zapewne najpopularniejszego sportu na świecie, ostatnio pojawiło się wiele przesłanek świadczących o tym, że skala problemu jest naprawdę znaczna. Co przy tym charakterystyczne, o ile samo zjawisko ustawiania wyników zawodów sportowych jest bardzo stare (przyjmuje się, że pierwszy udokumentowany przypadek tego typu miał miejsce w starożytności w 338 r. p.n.e. podczas igrzysk olimpijskich, gdy Eupolos z Tesalii przekupił trzech swoich przeciwników i dzięki temu zdobył złoty medal w walkach pięściarskich¹¹), o tyle intensywne związki z tym zjawiskiem przestępczości zorganizowanej stanowią już pewną nowość. Generalnie, jak wskazuje się w literaturze, przede wszystkim na przykładzie futbolu, zjawisko ustawiania wyników zawodów sportowych (a także związana z tym korupcja) ma dwa podstawowe oblicza – może być bowiem dokonywane dla celów sportowych (tj. dla uzyskania lepszego wyniku sportowego i przede wszyst-

⁹ Bliżej na ten temat oraz na temat prawnych regulacji boksu w Stanach Zjednoczonych – zob. J. McCain, K. Nahigian, A Fighting Chance for Professional Boxing, Stanford Law and Policy Review 2004, No. 15, s. 7–33.

¹⁰ Na temat przykładów korupcji w sporcie i ustawiania zawodów sportowych, często przez osoby powiązane z przestępczością zorganizowaną, zob. np. R.H. McLaren, Is Sport Losing Its Integrity?, Marquette Sports Law Review 2011, Vol. 21, Issue 2, s. 551–573; I. Blackshaw, Match-fixing in sport: a top priority and ongoing challenge for sports governing bodies, De Jure 2013, No. 47, Vol. 4, s. 945–956. Na temat korupcji w sporcie, powiązanej często z przestępczością zorganizowaną, zob. też R.H. McLaren, Corruption: Its Impact on Fair Play, Marquette Sports Law Review 2008, Vol. 19, Issue 1, s. 15–38.

¹¹ Zob. R.A. Stefański, Przestępstwo korupcji sportowej, Ius Novum 2011, Nr 1, s. 40.

kim dla płynącej stąd satysfakcji, choć – co także trzeba odnotować – współcześnie właściwie zawsze przekłada się to też na wymierne korzyści majątkowe) lub przede wszystkim dla uzyskania korzyści finansowych związanych z nielegalnym obstawianiem wyników zakładów odnoszących się do takich ustawionych rozgrywek sportowych¹². Jednym z bardziej znanych przykładów pierwszego rodzaju manipulacji wynikiem zawodów sportowych jest skandal z 1915 r., kiedy to trzech zawodników Manchester United i czterech zawodników z Liverpool Football Club ustawiło zwycięstwo pierwszej z drużyn pod koniec sezonu, a głównym celem miało być uniknięcie przez Manchester spadku do niższej ligi. W tle tego zdarzenia pojawiła się jednak także informacja o wygraniu przez nieuczciwych zawodników sporych sum w zakładach bukmacherskich¹³.

Z kolei ustawianie wyników zawodów sportowych w celu wzbogacenia się na zakładach bukmacherskich może być albo wynikiem działania nieuczciwych zawodników lub działaczy sportowych, albo wprost być reżyserowane przez przestępczość zorganizowaną, przy czym przyjmuje się, że ten ostatni przypadek jest współcześnie jednym z najczęstszych¹⁴. Podkreślenia wymaga także to, że właściwie żadna dyscyplina sportowa nie jest bezpieczna przed wpływami przestępczości zorganizowanej, o ile tylko można z manipulowania wynikami uzyskiwać korzyści majątkowe. Ustawiane są zatem zarówno rozgrywki wysokiego szczebla, od mistrzostw świata i igrzysk olimpijskich poczynając, po te o mniejszym znaczeniu, w przypadku których ryzyko wykrycia manipulacji jest wyraźnie niższe z uwagi na poddawanie ich mniejszej kontroli. Zainteresowanie

¹² D. Hill, *Jumping into Fixing*, Trends in Organized Crime 2015, No. 18, s. 214. Taki podział wskazywany jest także w dokumencie opracowanym przez Komisję Europejską: Match-fixing in sport: a mapping of criminal law provisions in EU 27, 2012, s. 10 (http://ec.europa.eu/sport/library/studies/study-sports-fraud-final-version_en.pdf, dostęp: 2.3.2018 r.). Jak podkreślono w tym raporcie, sportowo motywowane ustawianie wyników zawodów sportowych ujawnia się np. w „zjawisku końca sezonu”, kiedy to zdarzają się niezwykle wygrane drużyn, którym groziło np. przesunięcie do niższej ligi.

¹³ Bliżej na temat skandalu z 1915 r. zob. K. Kordas, *Dropping the Ball: How FIFA Can Address the Match-Fixing Problem Facing Professional Football*, Sports Law Journal 2016, No. 23, s. 111–112; zob. także A. Crafton, *Inside the sensational match-fixing scandal involving Manchester United and Liverpool*, <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-2275060/Manchester-United-Liverpool-incredible-match-fixing-scandal-1915.html> (dostęp: 2.3.2018 r.). Obecnie szacuje się, że ok. 58% przypadków korupcji w sporcie ma związek z zakładami bukmacherskimi (zob. R. Orzechowski, *Sport reżyserowany przez przestępców. Rzecz o korupcji bukmacherskiej*, Fides, Ratio et Patria, Studia Toruńskie, t. 3, Człowiek i cyberprzestrzeń, Toruń 2015, s. 149).

¹⁴ Zob. K. Kordas, *Przestępczość...*, s. 110.

przestępców budzą gry zespołowe jako najpopularniejsze i najbardziej dochodowe, ale też sporty, w których rywalizują pojedynczy zawodnicy, bowiem w takich przypadkach wystarczy często wpłynąć na zachowanie tylko jednej osoby, a to także minimalizuje ryzyko wykrycia¹⁵.

Jeśli chodzi o związane z hazardem ustawianie wyników, to zainteresowanie przestępczości zorganizowanej tego typu aktywnością jest obecnie bardzo wysokie także dzięki temu, że możliwe jest prowadzenie zakładów bukmacherskich zdalnie, z terytorium państw, w których ryzyko wykrycia i ukarania sprawców jest minimalne. Niezwykle popularne są współcześnie zakłady za pośrednictwem Internetu, dokonywane już w trakcie trwania zawodów i dotyczące właściwie wszystkiego, co może być przedmiotem zakładu, nie tylko ostatecznego wyniku¹⁶. A to także ułatwia dokonywanie „ustawek” – jeśli przedmiotem zakładu jest to, ile żółtych kartek dostaną zawodnicy jednej z drużyn, „wystarczy” zakupienie sędziego, by osiągać oczekiwane zyski.

O tym, jak atrakcyjny jest ten „rynek” dla przestępczości zorganizowanej, najlepiej świadczą szacunki odnoszące się do jego wartości, które – nawet, jeśli są dość rozbieżne – zawsze wskazują znaczące liczby. I tak, azjatycki przemysł hazardowy, zarówno legalny jak i nielegalny (to właśnie z Azją kojarzone są współczesne syndykaty hazardowe), szacowany jest nawet na 450 mld USD rocznie. Nieco skromniejsze są szacunki przeprowadzone przez *Remote Gambling Association* (RGA, europejskie stowarzyszenie handlowe grupujące podmioty zajmujące się legalnym hazardem na odległość), według którego wartość rynku hazardowego na świecie sięga rocznie 335 mld USD. Z kolei *World Lottery Association* (WLA, grupa skupiająca legalne loterie) wskazuje wartość nielegalnych zakładów odnoszących się do sportu na 90 mld USD rocznie, a z kolei Interpol szacuje wartość azjatyckiego rynku hazardowego związanego ze sportem na 500 mld USD¹⁷. Uważa się zresztą, że najpotężniejsza organizacja zajmująca się ustawianiem wyników meczów pod kątem czerpania zysków z zakładów bukmacherskich znajduje się w Singapurze, a na jej czele stać miał przez dłuższy czas niejaki *Tan Seet Eng*, znany też jako *Dan Tan*. Został on aresztowany w Singapurze w 2013 r., po tym jak włoska prokuratura wskazała go jako człowie-

¹⁵ Zob. Match-fixing in sport..., s. 10–11; K. Carpenter, Match-fixing: The biggest threat to sport in the 21st century? Sweet and Maxwell's International Sports Law Review 2012, Issue 2, s. 13–24; D. Forest, I. McHale, K. McAuley, „Say It Ain't So”: Betting-Related Malpractice in Sport, International Journal of Sport Finance 2008, No. 3, s. 156–166.

¹⁶ Zob. K. Carpenter, Match-fixing..., s. 20. Na temat internetowych zakładów bukmacherskich zob. również R. Orzechowski, Sport..., s. 157–158.

¹⁷ Cyt. za: D. Hill, Jumping into Fixing..., s. 213; K. Kordas, Dropping..., s. 122–125.

ka stojącego za skandalem związanym z ustawianiem meczów w lidze włoskiej i na całym świecie, z czego zyski sięgały milionów dolarów. Pod koniec 2015 r. sąd apelacyjny w Singapurze nakazał zwolnienie *Dan Tana* z bezterminowego aresztu, uznając, że jego uwięzienie pozbawione było podstaw prawnych, jednak już tydzień później aresztowano go ponownie pod zarzutem udziału w działalności przestępczej¹⁸.

Przy tej skali potencjalnych zysków oczywiste staje się to, że podejmowane są próby systematycznego wpływania na wyniki różnego typu zawodów sportowych, bowiem przewidywalność tych wyników pozwala maksymalizować zyski. Najwięcej opracowań dotyczących omawianego problemu poświęcono jak dotąd światu piłki nożnej, co wiąże się z faktem, że ta dyscyplina sportowa budzi ogromne zainteresowanie oraz emocje i generuje potężne zyski. O ile jednak samo ustawianie meczów w niektórych przypadkach zostało udowodnione lub może być uznane za znacznie uprawdopodobnione, o tyle tylko w tle tych informacji pojawia się zwykle przypuszczenie, że za całym zdarzeniem stała przestępczość zorganizowana zajmująca się prowadzeniem działalności bukmacherskiej (w tym kontekście pisze się najczęściej o azjatyckich gangach lub syndykatach hazardowych¹⁹). W ostatnich latach podejrzenia co do takiego właśnie ustawiania meczów pojawiają się wyjątkowo często. Samo zaś ustawianie meczów jest jednym z przejawów patologii, którą w Konwencji Rady Europy z 18.9.2014 r. w sprawie zwalczania manipulacji rozgrywkami sportowymi w odniesieniu do kwestii niezwiązanych z prawem karnym materialnym i ze współpracą wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych określono jako manipulowanie zawodami sportowymi, przez co rozumie się umyślne zaaranżowanie sytuacji, działanie lub zaniechanie mające na celu wypaczenie wyniku lub przebiegu zawodów sportowych w celu całościowego lub częściowego wyeliminowania elementu nieprzewidywalności związanego z tymi zawodami sportowymi, które ma doprowadzić do uzyskania nienależnej korzyści przez osobę dopuszczającą się takiego manipulowania lub przez inne osoby. Warto odnotować, że przyjęta w Konwencji w sprawie zwalczania manipulacji terminologia odbiega od tekstu rekomendacji Rady Europy w sprawie promocji uczciwości sportu i zwalczania manipulacji wynikami sportowymi, szczególnie ustawiania meczów z 2011 r.²⁰,

¹⁸ Zob. Alleged match-fixing mastermind Dan Tan re-arrested in Singapore (www.theguardian.com/football/2015/dec/02/alleged-match-fixing-mastermind-dan-tan-rearrested, dostęp: 6.3.2018 r.).

¹⁹ Zob. *D. Hill, Jumping into Fixing...*, s. 213.

²⁰ Zob. Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match-fixing.

bowiem w tej ostatniej mowa była tylko o manipulowaniu wynikami sportowymi, podczas gdy w Konwencji w sprawie zwalczania manipulacji przyjęto definicję szerszą, obejmującą także wypaczenie przebiegu zawodów (które, jak się wydaje, nie musi przekładać się bezpośrednio na sam uzyskany ostatecznie wynik).

Co do skali procederu ustawiania wyników meczów piłki nożnej, to w ostatnim czasie głośne były m.in. skandale, w które zamieszany był pochodzący z Singapuru *Wilson Raj Perumal*, działający na kilku kontynentach za pośrednictwem spółki Football4U, opłacany najprawdopodobniej sownie przez azjatyckie syndykaty hazardowe za ustawiane przez siebie mecze. Jedną z takich głośnych historii w świecie footballu była ujawniona w 2011 r. afera dotycząca korupcji i ustawiania meczów granych przez drużyny z Zimbabwe. Zawodnicy, po wszczęciu postępowania, przyznali, że celowo przegrywali mecze za pieniądze, a prowadzone dochodzenie ujawniło między innymi, iż azjatyckie syndykaty płaciły zawodnikom od 3200 do 4500 USD za każdy przegrany mecz. Ponadto, w 2011 r. jeden z klubów sportowych (Monomotapa) podsztył się dwukrotnie pod drużynę narodową i na zamówienie przegrał wysoko z drużyną z Malezji. W wyniku tej afery zawieszono 80 zawodników, doszło też do zupełnego rozwiązania drużyny narodowej po tym, jak na jaw wyszła informacja, że w sezonie piłkarskim w 2009 r. w czasie przerwy w szatni zawodników obecni byli przedstawiciele syndykatów hazardowych, którzy wprost instruowali ich, jaki przebieg powinna mieć druga połowa meczu²¹.

Azjatyckie gangi miały też odpowiadać za skandal korupcyjny podczas mistrzostw świata w Niemczech w 2006 r. Za ustawianiem wyników rozgrywek stać miał *Lee Chin*, związany z jednym z syndykatów bookmacherskich, który przyznawał się do ustawienia wyników dwóch meczów, w których grała narodowa drużyna Ghany (Ghana–Włochy i Ghana–Brazylia) oraz meczu pomiędzy Włochami i Ukrainą. Jednym z powodów, dla których pojawiły się podejrzenia

²¹ Zob. *K. Carpenter*, *Global Match-Fixing and the United States' Role in Upholding Sporting Integrity*, *Berkeley Journal of Entertainment and Sports Law*, 2013, Vol. 2, Issue 1, s. 215–216. *Perumal* wkrótce po tej aferze zakończył swoją przestępczą karierę, został bowiem skazany w Finlandii, a następnie aresztowany na Węgrzech za ustawianie rozgrywek w tym kraju (*ibidem*, s. 216). *Perumal* napisał autobiograficzną książkę oraz udzielał wywiadów, w których przyznawał się nie tylko do uczestniczenia w syndykacie hazardowym, który ustawił setki meczów. Twierdził także, że dzięki jego działalności do Mistrzostw Świata w 2010 r. zakwalifikowały się drużyny Hondurasu i Nigerii. Utrzymywał też, że skala zysków z prowadzonego procederu była tak wielka, że jemu samemu zdarzało się w ciągu nocy zarobić nawet do 3 mln USD (zob. *O. Gibson*, „I helped Honduras and Nigeria reach 2010 World Cup” claims match-fixer, www.theguardian.com/football/2014/apr/28/honduras-nigeria-world-cup-match-fixing, dostęp: 6.3.2018 r.).

co do uczciwości tych meczów, było wykrycie nietypowej aktywności w zakresie obstawiania ich wyników – duże sumy stawiane były choćby na to, że Brazylia wygra z Ghaną z przewagą co najmniej dwóch goli (tak też się stało, mecz zakończył się wynikiem 3–0 dla Brazylii)²².

Jeśli chodzi o strukturę i system działania bukmacherskich syndykatów, to – jak wskazuje *D. Hill*, a za nim inni autorzy – postacią konieczną dla skutecznego prowadzenia przez nie działalności, usytuowaną niejako na szczycie struktury, jest prominentny biznesmen lub polityk, który zapewnia przedsięwzięciu ochronę przed organami ścigania. Poza tym, osoba ta może nie być bezpośrednio zaangażowana w samą codzienną działalność bukmacherską. Przy istniejącej ochronie przedsięwzięcia możliwe jest już w miarę bezpieczne funkcjonowanie świata nielegalnego hazardu, który oprócz osób zajmujących się prowadzeniem zakładów (księgowych na poziomie krajowym i regionalnym) musi także dysponować osobami dostarczającymi usługi ochroniarskie dla biznesu oraz egzekwującymi spłatę zadłużenia przez „oporne” osoby, które źle obstawiły. Oprócz tego w skład struktury wchodzi osoby określane jako gońcy/posłańcy (*runners*), które bezpośrednio obsługują klientów (od 15 do 100 osób), odbierając przegrane sumy i wypłacając wygrane. Rozwój Internetu sprawił zaś, że mające swoje główne siedziby w Azji syndykaty mogą działać globalnie, przyjmując zakłady *on-line* (odnotować zresztą warto, że np. najważniejsze europejskie mecze piłki nożnej w Azji mają widownię większą niż cała populacja Europy Zachodniej). Z punktu widzenia manipulowania wynikami zawodów sportowych niezwykle ważne jest dotarcie do osób, które mają zostać skorumpowane w sposób niebudzący większych podejrzeń. Z tego powodu idealni do tego typu zadań są np. byli zawodnicy o ustalonej reputacji – ich kontakty z działaczami sportowymi i samymi zawodnikami nie budzą zwykle podejrzeń. Samo ustawianie meczu wygląda zaś w ten sposób, że – po tym, jak nawiązany zostanie kontakt z wybranym zawodnikiem skłonny do zaangażowania się w ustawianie meczu – zostaje on poinstruowany już przez „księgowego” co do oczekiwanego wy-

²² Zob. *K. Kordas*, *Dropping...*, s. 113–114. Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej z 2006 r. stały się też przedmiotem zakrojonego na szeroką skalę śledztwa dziennikarskiego, prowadzonego przez *D. Hilla*, którego wyniki autor przedstawił we wspomnianej już książce: *Przekręt. Football i przestępczość zorganizowana*, Łódź 2014. Tezy stawiane przez autora znajdują poparcie w solidnym i dobrze udokumentowanym materiale – na potrzeby dziennikarskiego śledztwa *D. Hillowi* udało się przeprowadzić wywiady z ponad 200 osobami mającymi związek lub wiedzę o ewentualnych manipulacjach wynikami sportowymi, w tym z zawodnikami sportowymi, działaczami sportowymi, tajnymi agentami policji, a także członkami bukmacherskich syndykatów przestępczych.

ku i/lub przebiegu określonej rozgrywki. Taki zawodnik korumpuje kolejnych zawodników i przekazuje im otrzymane od księgowego pieniądze. Przyjmuje się, że w przypadku piłki nożnej dla skutecznego ustawienia przegranej potrzeba współdziałania przynajmniej od 3 do 5 zawodników danej drużyny, najlepiej aby był wśród nich jeden z czołowych zawodników, w tym bramkarz, zawodnik obrony i ataku. Zwykle liczba skorumpowanych zawodników wynosi od 5 do 7. W przypadku przekupienia napastnika gwarantuje on, że nie uda mu się zdobyć żadnego gola, ponieważ albo piłka trafia wprost w bramkarza, albo nie trafia w ogóle w światło bramki. Jedno z najłatwiejszych zadań ma przekupiony bramkarz, który musi po prostu nieskutecznie bronić swojej bramki (np. rzucając się w złą stronę, czy wybiegając za daleko za piłką i zostawiając bramkę bez faktycznej obrony). Ważni są także obrońcy, bowiem w ich przypadku błędy mogą prowadzić do zdobycia gola przez drużynę przeciwną. Co ciekawe, z nastaniem ery zakładów internetowych, przyjmowanych w czasie meczu, ważną umiejętnością stało się kontrolowanie przebiegu meczu, bowiem tego także dotyczą zakłady, a szczególnie wysokie są wygrane z zakładów dotyczących np. czasu, w którym padnie bramka czy dokładnej liczby bramek²³.

Jak podkreśla się w literaturze, szczególnie łatwo jest korumpować tych sportowców, którzy nie zarabiają znacznych sum pieniędzy. W przypadku piłki nożnej są to często zawodnicy grający w niższych ligach. W zależności od sytuacji ekonomicznej przekupowanej osoby oferowane są wyższe lub niższe sumy. W przypadku wspominanych już zawodników drużyny piłkarskiej Zimbabwe, wystarczyły „łapówki” rzędu 3000 euro, choć ustalone wysokości w tym zakresie bywają też zdecydowanie wyższe, np. w 2004 r. niemiecki sędzia *Robert Hoyzer* przyznał się do ustawienia 23 meczów za równowartość niecałych 120 000 USD, a z kolei ukraiński sędzia *Oleg Oriekhov* miał otrzymać 50 000 euro od syndykatu hazardowego za ustawienie meczu pomiędzy FC Basel i CSKA Sofia w 2009 r. W związku z tym skandalem ukraiński sędzia, któremu w istocie udało się wykazać złamanie reguł dotyczących obowiązku informowania o próbie przekupstwa oraz podejrzane kontakty z członkami zorganizowanej grupy przestępczej,

²³ Zob. *D. Hill*, *The Fix: Soccer and Organized Crime*, McClelland and Stewart, Toronto 2008, s. 21–23, 29–34, 51–53, 58, 84–85; *R.H. McLaren*, *Corruption...*, s. 24–27. Na problemy związane z nowymi okazjami do nielegalnego osiągania zysków dzięki zakładom *on-line* przyjmowanym w czasie trwania zawodów sportowych zwraca też uwagę np. *K. Carpenter*, *Match-Fixing...*, s. 20; zob. także: *Match-fixing in sport...*, s. 10.

został dożywotnio wykluczony z możliwości udziału w profesjonalnych rozgrywkach w piłkę nożną²⁴.

Współczesne manipulowanie wynikami zawodów sportowych najczęściej ma związek z działalnością żerujących na zakładach bukmacherskich syndykatów przestępczych, choć zdarzają się też wspomniane wyżej przypadki ustawiania wyników dla „celów sportowych”. Zwykle do ustawiania wyników pod kątem zakładów bukmacherskich dochodzi poprzez korumpowanie odpowiednich osób, jednak znane są też przypadki zastraszania zawodników, z których zapewne najgłośniejszym był przypadek piłkarza z Korei Południowej, który w 2011 r. popełnił samobójstwo, a w pozostawionym liście jako przyczynę tak desperackiego kroku wskazał zastraszanie go przez organizację przestępczą zajmującą się ustawianiem zawodów sportowych²⁵, jednak w większości przypadków, na co wskazały badania *D. Hilla*, wystarczająca jest korupcja – zdecydowana większość zawodników, sędziów i innych skorumpowanych osób bierze udział w ustawianiu wyników zawodów sportowych dla zysku, a nie z powodu zastraszania. Ponadto, najczęściej ustawianiem zawodów od wewnątrz zajmują się osoby, które są dobrze osadzone w świecie sportu, a więc zawodnicy u szczytu kariery czy znani działacze sportowi, co wiąże się z faktem, że takim osobom jest w istocie faktycznie najłatwiej manipulować wynikami i docierać do innych osób, których współpraca jest konieczna²⁶. Zjawisko ustawiania zawodów sportowych właśnie w celach powiązanych z hazardem przybiera zresztą obecnie tak wielką skalę, że zaczyna być postrzegane jako najpoważniejsze zagrożenie dla uczciwości sportu, przewyższające nawet niebezpieczeństwa związane z dopingiem, z którym walka jak dotąd była priorytetowa. Co zresztą istotne, wykrywanie ustawiania zawodów sportowych jest o wiele trudniejsze, bowiem często nie da się wykazać w żaden sposób, nawet przy istnieniu poważnych wątpliwości, że zawodnicy celowo źle grali, a nie po prostu byli w gorszej formie²⁷. O skali problemu wydaje się świadczyć też fakt, że większe lub mniejsze skandale związane z ustawianiem wyników zawodów sportowych, w tym często piłki nożnej, do-

²⁴ Zob. *K. Kordas*, *Dropping...*, s. 118–119. Na temat przypadku *Oriekhova* zob. również szczegółowo *Case of Oleg Oriekhov*, *LawInSport* (18 January, 2011), <https://www.lawinsport.com/item/case-of-oleg-oriekhov> (dostęp: 6.3.2018 r.).

²⁵ Zob. *K. Kordas*, *Dropping...*, s. 121.

²⁶ Zob. *D. Hill*, *The Fix...*, s. 219–221. Autor w tym artykule podejmuje także ciekawą próbę wyjaśnienia – z perspektywy teorii *R. Mertona* oraz teorii *E. Durkheim*a – przyczyn, dla których zawodnicy angażują się w ustawianie meczów (*ibidem*, s. 221–226).

²⁷ Zob. *J.P. Villeneuve*, *Acknowledging and addressing the issue of match-fixing: the case of sport organisations*, *European Journal of Risk Regulation* 2015, Vol. 6, Issue 4, s. 633–637.

tknęły wielu krajów, nie omijając zresztą polskiej piłki nożnej²⁸. Jak szacuje Europol, w okresie od 2008 do 2011 r. podejrzane były wyniki 680 meczów, przy czym aż 380 z nich rozgrywanych było w Europie, a niemieckie organy ścigania mówiły o posiadaniu dowodów co do 150 przypadków oraz wskazywały Singapur jako miejsce, z którego prowadzono nielegalne działania i wysyłano kurierów z łapówkami sięgającymi nawet 100 000 euro za mecz. Niemiecka policja twierdziła także, że dysponuje niezbitymi dowodami dochodów z nieuczciwych zakładów bukmacherskich w wysokości 8 mln euro, co uznawano jednak za ledwie za „wierzchołek góry lodowej”²⁹.

Warto też odnotować wyniki badań odnoszących się do ustawiania meczów piłki nożnej we Włoszech. Dwa duże skandale wstrząsnęły włoskim footballiem w XXI w. Pierwszy z nich, znany jako „Calciopoli”, wydarzył się w 2006 r. i skutkował m.in. degradacją Juventus do niższej ligi w związku z ustaleniami wskazującymi na to, że menedżerowie sportowi próbowali wpływać na wybór sędziów piłkarskich, by dzięki temu móc manipulować wynikami meczów. Kolejny skandal, tym razem z 2011 r., określany jako „Calcio scommesse”, wybuchł po tym, jak na jaw wyszło, że sami piłkarze przyjmowali nielegalne zakłady i ustawiali wyniki meczów. Jak podają A. Di Ronco i A. Lavorgna, w 2013 r. ponad 40 włoskich klubów oskarżanych było o unikanie płacenia podatków oraz o pranie pieniędzy, a w wielu przypadkach nie ulegało wątpliwości, że zachowania przestępcze inspirowane były przez przestępczość zorganizowaną. Związki te były przy tym bardzo zróżnicowane, nieograniczające się tylko do ustawiania meczów pod kątem zakładów bukmacherskich. Wskazywano m.in. na to, że na terenach, na których mafia była wyraźnie obecna, kluby sportowe, szczególnie młodzieżowe, wykorzystywane były do lepszego kontrolowania terytorium, a zdarzały się nawet przypadki, że szefowie organizacji mafijnych byli właścicielami drużyn piłkarskich, co zresztą przysparzało im potrzebnego prestiżu w oczach lokalnej społeczności. Na gruncie włoskim, w Kampanii i na Sycylii,

²⁸ W Polsce najgłośniejsza była zapewne afera, w którą zamieszany był sędzia piłkarski określany terminem „Fryzjer” (na temat tej afery i trwających jeszcze procesów – zob. np. Rozpoczął się ostatni z procesów ws. korupcji w piłce nożnej, <http://eurosport.onet.pl/pilkanozna/ekstraklasa/rozpoczal-sie-ostatni-z-procesow-ws-korupcji-w-pilce-noznej/rcs83c>; dostęp: 9.3.2018 r.). Na temat skandali z ustawianiem meczów piłki nożnej w Grecji – zob. z kolei A.E. Manoli, G.A. Antonopoulos, „The only game in town?": football match-fixing in Greece, Trends in Organized Crime 2015, Vol. 18, Issue 3, s. 196–211.

²⁹ Zob. T. Escritt, Soccer Match-Fixing: Investigation Finds Global Betting Scam Fixed Hundreds Of Matches (www.huffingtonpost.com/2013/02/05/soccer-match-fixing-investigation-betting-scam_n_2622092.html, dostęp: 6.3.2018 r.).

zwrócono także uwagę na zjawisko podporządkowywania sobie przez mafijnych bossów fanatycznych grup kibiców, co jest zresztą okazją do rekrutowania części z nich wprost na członków organizacji. Ponadto, stadiony sportowe jawiły się jako miejsca doskonale nadające się do odbywania nierzucających się w oczy spotkań pomiędzy przestępcami a skorumpowanymi politykami czy przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Podkreślano też użyteczność zakładów bukmacherskich w procesie prania brudnych pieniędzy³⁰ (jeśli chodzi o te ostatnie zjawisko, trudno jest oszacować jego skalę, jednak przyjmuje się, że na świecie poprzez zakłady bukmacherskie rocznie prane są nawet 140 mld USD, co odpowiadałoby 10% szacunkowych przychodów przestępczości zorganizowanej³¹).

W badaniach empirycznych dotyczących obecności przestępczości zorganizowanej we włoskim footballu, opartych m.in. na analizie orzecznictwa sądowego oraz doniesień prasowych w znanych włoskich gazetach, wykazano różnego typu związki przestępczości zorganizowanej z piłką nożną. Dla przykładu, mafiosi, których firmy nieuczciwie wygrywały przetargi publiczne, wypłacali łapówki skorumpowanym urzędnikom za pośrednictwem klubów piłkarskich, w których ci mieli udziały (w takim przypadku polegało to na finansowaniu klubu, a dopiero potem dokonywano transferu na rzecz polityka, co – z uwagi na małą transparentność finansów klubowych – postrzegane było jako bezpieczny sposób wypłaty łapówki). Odnotowano także przypadki zastraszania lokalnych przedsiębiorców i w ten sposób zmuszania ich do finansowania klubów piłki nożnej kontrolowanych przez organizacje mafijne lub do nabywania akcji tych klubów. Także w takich przypadkach, poza traktowaniem funduszy klubowych jako rezerwy finansowej, odnotowano dalsze transferowanie tych pieniędzy do urzędników, dzięki którym firmy mafijne wygrywały przetargi. Kluby piłkarskie używane były przez włoskich mafiosów do lokowania w nich już wypranych brudnych pieniędzy. Jako ciekawostkę warto jednak podać, że w przypadku włoskich skandali związanych z ustawianiem wyników meczów, ujawnio-

³⁰ Zob. A. Di Ronco, A. Lavorgna, *Fair play...*, s. 177. Wcześniej, np. w 1980 r., głośny był skandal związany z podjętą przez Camorę próbą ustawiania wyników meczów pod kątem wygranych w totalizatorze Totocalcio (zob. R. Orzechowski, *Sport...*, s. 151–152).

³¹ Na temat problemu prania pieniędzy w sporcie – zob. raport przygotowany przez paryską Sorbonę oraz Międzynarodowe Centrum Bezpieczeństwa Sportu: Panthéon – Sorbonne – Université Paris 1, International Centre for Sports Security, Report. Fighting against the manipulation of sports competitions. Part 1, Context and Forms of the Manipulation of Sports Competitions, November 2014, s. 124–128 (www.theicss.org/.../Sorbonne-ICSS_Final_Report_Part_1_-_6_Dec._2014_02.pdf, dostęp: 6.3.2018 r.).

no powiązania tego procederu nie tylko z lokalnymi organizacjami mafijnymi (np. jeden z klanów Camorry miał zapłacić za przegranie meczu jednej z drużyn 50 000 euro), ale też ze wspomnianymi wyżej syndykatami azjatyckimi, szczególnie zaś z przedsięwzięciami prowadzonymi przez *Tan Seen Enga*, które wręcz kontrolowały niektóre drużyny³².

Badania wyroków sądowych ujawniły też przypadki skazań za ustawianie wyników meczów menadżerów klubów sportowych, którzy uznani zostali za winnych udziału w „stowarzyszeniu przestępczym, którego celem było dokonywanie nieustalonej liczby oszustw podczas wydarzeń sportowych”. W tym przypadku kluczowe było manipulowanie wyznaczaniem sędziów tak, aby w ustawianych rozgrywkach brali udział sędziowie przychylni określonej drużynie³³.

Wydaje się, że interesującą kwestią, na którą warto zwrócić uwagę, jest fakt, że możliwe są w gruncie rzeczy dwie odmiany zaangażowania zorganizowanych struktur przestępczych w sport w związku z ustawianiem wyników zawodów sportowych. Sytuacja pierwsza, najczęściej wymieniana w literaturze, to pojawianie się tego typu przestępczości z zewnątrz – przestępcy reprezentujący istniejące syndykaty hazardowe znajdują kontakty w świecie sportu, wpływają na upatrzone osoby, czy to przez korupcję (co jest zapewne najczęstsze), czy też stosując przemoc i/lub groźby, a następnie doprowadzają do manipulacji w sporcie, dzięki którym osiągają ogromne zyski. W takim układzie współpracujące z nimi osoby reprezentujące świat sportu najczęściej otrzymują wynagrodzenie w postaci różnego typu łapówek, nie mają jednak (i nie muszą mieć) wiedzy na temat organizacji przestępczych, które stoją za danym przekrętem. Nie można też – co do zasady – uznać ich za członków takich struktur. Patrząc zaś na tego typu sytuację z perspektywy prawa karnego, art. 258 KK może mieć zastosowanie przede wszystkim do opisanego aktywności członków przestępczych syndykatów, które w tym przypadku najczęściej stanowią też przejaw przestępczości zorganizowanej w znaczeniu kryminologicznym.

Druga sytuacja, równie niebezpieczna dla integralności sportu i jego podstawowych zasad, to tworzenie się zorganizowanych struktur przestępczych niejako spontanicznie, wewnątrz danej dyscypliny sportu. W takich przypadkach to sami sportowcy, sędziowie czy działacze sportowi różnego typu zaczynają ustawiać wyniki zawodów sportowych po to, aby czerpać z tego bezpośrednio zyski (najczęściej właśnie z zakładów bukmacherskich, często zresztą legalnych).

³² Panthéon – Sorbonne – Université Paris 1..., s. 184–187.

³³ *Ibidem*, s. 184–187.

Jeśli proceder ten się udaje, to z czasem w naturalny sposób pojawia się dążenie do jak najlepszego zorganizowania tej działalności, wyeliminowania różnych czynników ryzyka, np. poprzez stałe powierzanie określonych zadań tym samym zaufanym osobom, wypracowanie stałych form współpracy, a tym samym początkowo luźna grupa osób zaangażowanych w manipulowanie wynikami sportowymi może przybrać postać zorganizowanej grupy przestępczej. Wypracowanie stałych metod działania oraz pełnienie powtarzalnych ról niewątpliwie sprzyja zaś większej efektywności takiej grupy. W tym drugim przypadku jednym z jego bardziej niebezpiecznych aspektów jest z pewnością to, że tego typu działalność może oznaczać deprawację wielu osób odpowiedzialnych za uczciwość w sporcie, a pozycje zajmowane w hierarchii świata sportowego przez osoby manipulujące wynikami sportowymi mogą znacznie ułatwiać im samą przestępczą działalność i docieranie do upatrzonych nowych współpracowników w tym procederze, jako że ich kontakty z sędziami czy zawodnikami, z racji pełnionych funkcji, nie wydają się z natury swojej podejrzane. W tym przypadku, art. 258 KK opisuje już zachowania osób ze świata sportu, które same tworzą zorganizowane przestępcze struktury i w nich uczestniczą, choć w sensie kryminologicznym zapewne większość takich przypadków nie spełnia kryteriów przestępczości zorganizowanej³⁴.

Wielkim problemem współczesnego sportu jest też niewątpliwie doping, tj. korzystanie przez zawodników ze wspomagania w postaci różnego typu środków mających pomóc im osiągać lepsze wyniki. Z literatury dotyczącej tego problemu jasno wynika, że na rynku pojawiają się coraz to nowe substancje, które niejednokrotnie są trudno wykrywalne, a jednocześnie znacznie podnoszą wydolność organizmu. Ten czarny rynek po części powstaje i działa spontanicznie, jednak w dostawę tego typu środków angażują się również organizacje przestępcze, które mają zresztą zarówno fundusze na produkcję tego typu specyfików, jak i *know-how* dotyczący metod bezpiecznej dystrybucji. Jako przykład opracowania odnoszącego się do tej problematyki wskazać można głośny w świecie sportu Raport australijskiej komisji do spraw przestępczości (Austra-

³⁴ Na temat wzajemnej relacji pojęcia przestępczości zorganizowanej i – używanych w art. 258 KK – pojęć „zorganizowana grupa” i „związek mający na celu popełnienie przestępstwa” – zob. A. Michalska-Warias, *Przestępczość...*, s. 264–265; *taż*, *Wzajemna relacja wybranych pojęć prawnokarnych i kryminologicznych*, [w:] V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej*. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi, Warszawa 2010, s. 777–781.

lian Crime Commission)³⁵, w którym przedstawiono wyniki prowadzonego w 2012 r. śledztwa dotyczącego zakresu występowania problemu dopingu oraz przestępczości zorganizowanej w sporcie australijskim. W Raporcie wskazano na postępujący wzrost spożycia substancji określanych jako narkotyki wspomagające wydajność i wygląd (*performance and image enhancing drugs*), albo ogólnie jako peptydy i hormony. Ponadto podkreślono obecność zorganizowanych grup przestępczych na czarnym rynku tego typu substancji, którą to obecność ułatwiał dodatkowo fakt, że w czasie opracowywania raportu handel tego typu substancjami nie był kryminalizowany, a jedynie wykrycie ich używania przez sportowców wiązało się z ryzykiem poniesienia kar dyscyplinarnych. Wskazano też na ogromną zdolność adaptacji przestępczości zorganizowanej do zmieniającego się otoczenia prawnego, co przejawiało się m.in. wprowadzaniem na rynek takich odmian substancji, które nie były jeszcze prawnie uregulowane, a zatem z ich dystrybucją wiązało się najmniejsze ryzyko. W Raporcie wyrażono także obawy, że związki przestępczości zorganizowanej ze światem sportu będą z czasem przybierać na sile, a jednym z powodów takich przypuszczeń było ustalenie personalnych powiązań między profesjonalnymi sportowcami a zorganizowanymi grupami przestępczymi oraz podatność australijskiego sportu na infiltrację ze strony świata przestępczego, wynikającą z jego związków z legalnym światem biznesu. W Raporcie odnotowano też z obawą wzrastającą ilość pieniędzy obstawianych w zakładach bukmacherskich, co – zdaniem autorów Raportu – przekłada się na wzrost ryzyka manipulowania wynikami zawodów sportowych³⁶.

Inną, ważną w ostatnim czasie, publikacją na temat dopingu, tym razem we włoskim sporcie, jest opracowanie autorstwa *L. Paoli* i *A. Donatiego*, pt. *The Sports Doping Market: Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control*³⁷, w której autorzy analizują to zjawisko od strony ekonomicznej, choć tworzące się wokół dostarczania tego typu produktów łańcuchy

³⁵ Organised crime and drugs in sport. New Generation Performance and Image Enhancing Drugs and Organised Criminal Involvement in their use in Professional Sport. Report, Canberra, February 2013.

³⁶ Zob. Organised crime and drugs in sport, Australian Crime Commission, Canberra 2013, Trends in Organised Crime 2015, No. 18, s. 261–276.

³⁷ *L. Paoli, A. Donati*, The Sports Doping Market: Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control, Springer, New York 2014. Zob. też recenzję tej publikacji: *E. Barker*, The sports doping market: understanding supply and demand, and the challenges of their control by *Letizia Paoli* and *Alessandro Donati*: Springer, New York 2014, 275 pages, Trends in Organized Crime 2015, Vol. 18, Issue 2, s. 277–279.

przestępcze uznają raczej za przejaw przestępczości „w białych kołnierzykach” (choćby z racji tego, że często zamieszani są w ten proceder lekarze), niż przestępczości zorganizowanej, wskazując przy tym na istnienie dość ograniczonych dowodów na obecność na tym rynku organizacji mafijnych z południa Włoch (choć przypadki takie są jednak odnotowywane, a jednym z głośniejszych było domniemane zlecenie w 2000 r. przez Camorrę kradzieży 80 000 ampułek erytropoetyny na Malcie³⁸). Generalnie jednak panuje przekonanie o obecności przestępczości zorganizowanej na rynku nielegalnych substancji używanych w sporcie, bowiem jest to atrakcyjny rynek, który przyciąga uwagę organizacji przestępczych z powodu swego potencjału generowania nielegalnych zysków³⁹.

§ 3. Podsumowanie

Trudno, jak się wydaje, o przesadny optymizm, jeśli chodzi o zwalczanie obecności przestępczości zorganizowanej w świecie sportu, bowiem tak długo jak wiązać się z nim będą ogromne zyski, tak długo będzie on atrakcyjny także dla przestępców. Nie zmienia to faktu, że należy szukać rozwiązań, które ograniczałyby okazje do czerpania nielegalnych korzyści lub wyraźnie podnosiły ryzyko wykrycia aktywności przestępczej. Niewątpliwym problemem jest także to, że w wielu przypadkach dla efektywnego zwalczania patologii w sporcie potrzebna byłaby globalna współpraca wielu państw, a to nigdy nie jest łatwe, nawet w razie opracowania powszechnie akceptowanych dokumentów prawa międzynarodowego czy zaleceń. Z pewnością, potrzebne jest zarówno zwalczanie

³⁸ Zob. *L. Paoli, A. Donati*, *The Sports...*, s. 124–126. Na temat wchodzenia zorganizowanych struktur przestępczych na rynek zakazanych substancji wzmagających wydajność i wygląd – zob. też *B. Fincoeur, K. van de Ven, K.J.D. Mulrooney*, *The symbiotic evolution of anti-doping and supply chains of doping substances: how criminal networks may benefit from anti-doping policy*, *Trends in Organized Crime* 2015, Vol. 18, Issue 3, s. 229–250.

³⁹ Na obecność przestępczości zorganizowanej na rynku zabronionych substancji tego typu wskazuje *B. Kayser, A.C.T. Smith*, *Globalisation of anti-doping: the reverse side of the medal*, *British Medical Journal* (Online) 2008, July 4 (www.bmj.com/content/337/bmj.a584, dostęp: 6.3.2018 r.). Szerzej na temat różnego typu udokumentowanych przypadków zaangażowania organizacji przestępczych w doping, w tym rosyjskich i amerykańskich – zob. Raport przygotowany dla Światowej Agencji Antydopingowej przez *A. Donati*, *World Traffic in Doping Substances*, Montreal 2007. Także *L. Paoli i A. Donati* zwracają uwagę na liczne dane wskazujące na obecność na światowym rynku substancji dopingujących zorganizowanych grup przestępczych, choć – zdaniem tych Autorów – nie jest to absolutną regułą (zob. *L. Paoli, A. Donati*, *The Sports...*, s. 127–130).

tego typu patologii poprzez regulacje prawa karnego, jak i współdziałanie organizacji sportowych. Wydaje się, że także ważnym celem do osiągnięcia powinna być maksymalna przejrzystość oraz kontrola zewnętrzna finansów klubów i organizacji sportowych, a także transparentność zidentyfikowanych obszarów przestępczych manipulacji, np. wyznaczania sędziów sportowych⁴⁰.

⁴⁰ Na konieczność kontroli właśnie finansowej strony działalności sportowej zwracają uwagę A. Di Ronco, A. Lavorgna, *Fair Play...*, s. 192.